

ПЕРЕДМОВА

Книга, яку пропонуємо читачам, не є системним дослідженням державотворення Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР), а лише збірником біографічних нарисів про її урядовців, кожний з яких відповідав за важливі напрямки внутрішньої та зовнішньої політики молодій державі. Наступні видання будуть присвячені життєдіяльності членів Української Національної Ради, старшинам Галицької армії.

Західно-Українська Народна Республіка створена в ході Листопадової національно-демократичної революції 1918 р. на західноукраїнських землях, які входили до складу Австро-Угорської імперії. Де-факто вона існувала до липня 1919 р. (евакуації уряду та Галицької армії на територію Української Народної Республіки (УНР), де-юре – до березня 1923 р., коли Рада послів держав Антанти дала дозвіл на інкорпорацію Польщею Східної Галичини.

Проголошення державної незалежності УНР та поразка країн Троїстого союзу в Першій світовій війні активізували національно-визвольний рух у Східній Галичині, Буковині та на Закарпатті. На підтримку уряду УНР 3 березня 1918 р. відбулися масові “свята миру і державності” у Львові (60 тис. осіб), Дрогобичі (50 тис.), Бібрці (20 тис.), Хирові (15 тис.), Сяноку (14 тис.), Старому Самборі (10 тис.), Белзі (8 тис.), Сколе (8 тис.), Любачеві (12 тис.), Жовкві (10 тис.), Тернополі (10 тис.), Бережанах (12 тис.), Коломиї (32 тис.), Городенці (10 тис.), Кутах (15 тис.) та інших містах і селах, пройшли стрілецько-сокільські походи. Спільність прагнень усіх українців до державного самовираження і єднання засвідчив 6 березня на львівському залізничному вокзалі імпровізований мітинг, в якому взяли участь місцеві мешканці та військовополонені наддніпрянці, що поверталися з ініціативи Союзу визволення України з Фрайбурга до Володимира; ешелон козаків був прикрашений синьо-жовтими стяжками з написом “Вже воскресла

Україна і слава і воля!”. 25 березня 1918 р. у залі Музичного інституту ім. Лисенка у Львові відбувся з'їзд 500 українських представників усіх галицьких партій, які теж привітали проголошення незалежної УНР та ухвалили резолюцію з такими вимогами: “З українських земель Галичини та Буковини утворити окремих державний організм; надати національним меншинам на цій території повне забезпечення їхньої національної автономії та політичної рівноправності; припинити насильницьку колонізацію Холмщини; злука всіх національних сил”. У вересні 1918 р. вимоги об'єднати всі українські землі Австро-Угорської імперії в єдиний коронний край з окремим сеймом та адміністрацією, якомога швидше ратифікувати умови Берестейського мирного договору підтримали на масових мітингах і вічах українці Львова, Стрия, Дрогобича, Перемишля, Тернополя, Ярослава, Долини, Снятина, Коломиї та інших галицьких міст і сіл. А двотисячне повітове віче 7 жовтня у Сколе не тільки надіслало “привіт Українській державі”, але висловило “бажання злуки всіх українських земель”. Зібрання представників українських партій і буковинських послів 13 жовтня у Чернівцях теж вимагало: “Разом з прочими українцями Австро-Угорщини хочемо самі рішати свою долю... Від Карпат по Чорне море межують наші границі...”.

Унаслідок наростання національно-визвольного руху народів Австро-Угорської монархії 16 жовтня 1918 р. цісар Карл I оголосив про реорганізацію імперії в федеративну державу, “у якій кожен народ має створити на своїй території власну державу”. З огляду на це, 18–19 жовтня 1918 р. у Львові представницьке зібрання українських послів до австрійського парламенту, Галицького Крайового Сейму та Крайового Сейму Буковини, єпископату, делегатів українських партій обрало тимчасовий український парламент – Українську Національну Раду на чолі з адвокатом Євгеном Петрушевичем. До неї увійшли: адвокати Кость Левицький і Сидір Голубович, публіцист Лонгин Цегельський, письменники Василь Стефаник і Осип Назарук, журналіст Василь Панейко, історики Мирон Кордуба і Степан Томашівський, географ Станіслав Дністрянський, літературознавець Кирило Студинський, митрополит Андрей Шептицький, єпископи Григорій Хомишин і Йосафат Коциловський та ін. У маніфесті Українська Національна

Рада проголосила на етнічних землях імперії Українську державу, закликавши до її творення всі національні меншини краю. Великий мітинг львівських українців 20 жовтня 1918 р. на площі Св. Юра підтримав “утворення Української держави в межах Австро-Угорщини”.

У “Народній гостиниці” діяв створений у вересні 1918 р. Центральний Військовий Комітет (згодом – Українська Генеральна Команда). До нього увійшли досвідчені старшини-фронтовики Іван Рудницький, Сень Горук, Дмитро Паліїв, Володимир Старосольський, які розгорнули пропагандивну роботу серед військовиків львівського гарнізону, де служило чимало українців із Галичини та Буковини. Комітет підтримував зв’язки з українцями австрійських полків у Перемишлі, Станиславові, Тернополі, Коломиї, Золочеві, Бродях і особливо у Чернівцях з легіоном Українських Січових Стрільців (УСС), що саме повернувся з Наддніпрянщини.

Наприкінці жовтня 1918 р. польські політики теж наполегливо готувалися відновити Польську державу та узаконити свої права на Східну Галичину. Тому 31 жовтня 1918 р. сотник легіону УСС Дмитро Вітовський від імені Військового комітету заявив керівництву Української Національної Ради: “Якщо цієї ночі ми не візьмемо Львів, завтра його візьмуть поляки!” – й одержав згоду на збройне повстання. Військовий комітет розіслав накази окружним військовим комітетам, а де їх не було – провідникам українського руху, негайно перебирати владу від австрійської адміністрації.

А вже вранці 1 листопада 1918 р. українські військові (близько 1,5 тис. осіб) встановили контроль над всіма стратегічними об’єктами Львова – намісництвом, поштою, комендатурою, залізничним вокзалом, банками, а на ратуші вивісили синьо-жовтий прапор, який підняв юний стрілець Степан Паньківський. Надвечір на мурах Львова з’явилися звернення до населення і відозва Української Національної Ради про створення Української держави із закликом брати владу на місцях та готуватись до скликання Установчих зборів. Перехід влади до Української Національної Ради в Галичині відбувся, окрім Перемишля, без більшого опору поляків, безкровно.

У програмному маніфесті Української Національної Ради від 5 листопада 1918 р. українська влада декларувала загальне виборче право, рівність усіх громадян незалежно від віри, мови, стану чи статі перед законом, 8-годинний робочий день, соціальний захист людей похилого віку та інвалідів, охорону праці та громадський спокій, проведення аграрної реформи. 9 листопада 1918 р. сформовано уряд – Раду державних секретарів (Державний секретаріат). До коаліційного уряду на чолі з Костем Левицьким ввійшли вісім націонал-демократів, два радикали і по одному представникові від соціал-демократичної та християнсько-суспільної партії. Державний секретаріат, що розпочав працю у будинку намісництва, об'єднав 14 Державних секретаріатів: внутрішніх справ (Лонгин Цегельський), зовнішніх справ (Василь Панейко), фінансів (тимчасово Кость Левицький), військових справ (Дмитро Вітовський), юстиції (Сидір Голубович), торгівлі та промислу (Ярослав Литвинович), земельних справ (Степан Баран), шляхів (Іван Мирон), пошти і телеграфу (Олександр Пісецький), праці та суспільної опіки (Антін Чернецький), суспільного здоров'я (Іван Куровець), освіти (тимчасово Олександр Барвінський), публічних робіт (Іван Макух). Права секретаріату мав Український харчовий уряд на чолі з Степаном Федаком (створений 29 жовтня 1918 р., діяв на вул. Руській, 20, неподалік будинку намісництва), який налагодив ділову співпрацю з відновленим товариством “Сільський господар”, українською кооперацією, фінансовими інституціями. Закони УНРади і розпорядки уряду публікувалися у “Віснику державних законів і розпорядків Західної області Української Народної Республіки” (перший випуск датовано 31 січнем 1919 р.), окремі міністерства друкували також свої “Вісники”.

Член УНРади Михайло Лозинський згодом зауважив, що з “технічного боку” склад першого кабінету міністрів був надто великим: “Творилися окремі секретаріати так, як у “людей”, себто в великій упорядкованій державі. Тим часом на той час більше надавався виконуючий орган, зложений з малого числа людей”. Власне з метою активізації структури уряду вже наприкінці листопада 1918 р. УНРада скоротила кількість міністерств з чотирнадцяти до десяти: було об'єднано секретаріати освіти і віросповідання, шляхів, пошт і телеграфу, ліквідовано секретаріат

праці і суспільної опіки та секретаріат суспільного здоров'я. Два останніх включено у Державний секретаріат внутрішніх справ на правах відділів, які очолювали “товариші секретарів”. Харчовий уряд теж увійшов до цього Секретаріату як окремий відділ.

На початку січня 1919 р. УНРада затвердила новий склад уряду республіки, до якого ввійшли дев'ять Державних секретарів на чолі з головою Державного секретаріату правником Сидором Голубовичем. Фінанси, торгівлю і промисловість вів сам голова, за внутрішні справи продовжував відповідати Іван Макух, а за військові – Дмитро Вітовський (13 лютого його замінив Віктор Курманович). Державний секретаріат суддівства очолив Осип Бурачинський. У такому складі Державний секретаріат працював до проголошення 9 червня 1919 р. на спільному засіданні Виділу і депутатів УНРади, Державних секретаріатів Євгена Петрушевича диктатором.

Вів засідання уряду його голова, а за відсутності – державний секретар внутрішніх справ. Останній також відповідав за розбудову та вдосконалення системи органів місцевої влади і управління, насамперед на повітовому рівні. У законі УНРади від 16 листопада 1918 р. “Про тимчасову адміністрацію областей Західно-Української Народної Республіки” стверджено, що Державний секретаріат – найвищий орган виконавчої влади держави. Первинною (базовою) ланкою адміністрації був повіт на чолі з українським державним повітовим комісаром, якого обирали народні віча або ж призначав і звільняв Державний секретаріат внутрішніх справ. У свою чергу повітові комісари призначали громадських комісарів містечок і сіл, у справах громадської безпеки їм також підпорядковувалися повітові військові коменданти і коменданти жандармерії. На урядову службу не приймали боржників, злочинців, ув'язнених. Наголошувалося також, що “поміж начальником державних урядів, а їм підчиненими урядниками не може заходити споріднене ані посвячення в лінії прямій без обмеження, а в лінії бічній – до другого ступеня”. У час війни наші стратегічні об'єкти, як суд, пошта, телеграф, залізниця були виведені з-під компетенції повітових комісарів і підпорядковувалися уряду. В розпорядку секретаріату внутрішніх справ від 18 березня 1919 р. “В справі унормовання спеціальних вимог для урядників у державній адміністративній службі” на-

голошено: до служби в державних адміністративних органах допускаються лише громадяни Української Народної Республіки, “бездоганного поведення, що володіють вповні українською мовою в слові і письмі і не переступили сорокового року життя” (це стосувалося тих, що вперше поступали на адміністративну службу). Державні урядовці поділялися на керівних (концептових урядників) і на виконавців (канцелярійних урядів). Першими могли стати лише дипломовані правники, які склали ще й три державні іспити. Від канцелярійних урядників вимагали знання української, польської та німецької мов, досконалого володіння діловодством. Існували й контрактні урядники – адвокати, судді й нотаріуси, які виконували службу за контрактом (вони склали не політичний, а фаховий іспит). Виховну мету мав розпорядок Державного секретаріату внутрішніх справ до 22 квітня 1919 р. “Про поборювання хабарництва”, який передбачав факти хабарництва карати штрафом до 10 тис. гривень або тримісячним арештом, якщо ж хабарництво супроводжувалося погрозами, чи здійснено вдруге, – штрафом до 20 тис. гривень або ж шестимісячним арештом.

Президентом УНРади обрано Є. Петрушевича. 13 листопада 1918 р. затверджено Тимчасовий основний закон про державну самостійність українських земель колишньої Австро-Угорської монархії, проголошено ЗУНР.

Польське населення Львова негативно відреагувало на встановлення української влади. Польські офіцери австрійської армії, представники парамілітарних товариств (“Скала”, “Звезда”, “Вольность”, “Сокіл” та ін.) створили збройні підрозділи, які розпочали у Львові вуличні бої проти українських сил. У перші три тижні українсько-польської війни 1918–1919 рр. бойові дії йшли зі змінним успіхом. Після того, як із Перемишля до Львова залізницею прибуло польське угруповання (бл. 1,5 тис. вояків), противникові вдалося перехопити ініціативу й змусити 22 листопада 1918 р. українські війська відступити зі Львова. Уряд ЗУНР виїхав до Тернополя, який до кінця року став новою столицею держави. Українські сили, що вийшли зі Львова, розпочали облогу міста, було встановлено 300-кілометрову лінію фронту – від Сокаля до Турки.

На початку січня 1919 р., після місячного перебування в Тернополі, центральні органи держави перебралися до

Станиславова. У трьох сесіях Української Національної Ради (2–4 січня, 4–15 лютого, 25 березня – 15 квітня 1919 р.) взяло участь майже півтори сотні делегатів, які створили десять комісій: земельну, військову, законодавчу, технічної відбудови, фінансову, шкільну, закордонних справ, суспільної опіки, комунікаційну, адміністративну.

Особлива увага приділялася формуванню нових органів охорони суспільного порядку. Цивільна судова влада боролася з хабарництвом і корупцією, зловживаннями у сфері продажу нафти. Польові суди Галицької армії розглядали справи, пов'язані зі шпигунством або ж сприянням ворожому війську, дезертирством, розкраданням військового майна. Реформовано прокуратуру, адвокатуру та нотаріальну службу, до яких влилися нові національні кадри. На жаль, вдалося налагодити роботу прокурорів у судах лише першої інстанції, не створено Генеральної прокуратури й не призначено Генерального прокурора.

Розпущено австрійську жандармерію (більшість її складу, як і загалом правоохоронних органів, становили поляки, австрійці, німці), а на її базі 9 листопада 1918 р. утворено Корпус української державної жандармерії, який до 15 лютого 1919 р. підпорядковувався Секретаріату військових справ, а після спеціального закону УНРади – Секретаріату внутрішніх справ. Кандидат для служби в ній мав бути громадянином ЗУНР (ЗОУНР), вести моральний спосіб життя, мати 20–40 років, бути неодруженим (вдівцем), фізично здоровим, високим на зріст, вміти добре писати, читати і рахувати, знати державну мову і мови національних меншин (як правило, польську і німецьку). Жандарми боролися проти економічного саботажу, спекуляції і проституції, охороняли ешелони з полоненими, що поверталися з Росії у Галичину та східноєвропейські держави. 3 грудня 1918 р. у складі Галицької армії діяла ще й Польова жандармерія (з липня 1919 р. – Польова сторожа), яка охороняла військове майно, попереджала диверсійні акти на телефонних і телеграфних лініях, мостах, протидіяла дезертирству, супроводжувала іноземні військово-дипломатичні місії. Розпорядженням Державного секретаріату військових справ 24 березня 1919 р. при Залізничній військовій управі створено Залізничну жандармерію, яку очолив сотник Матвій Яворський

(після війни став істориком, репресований в УРСР 1937 р.); її відділи діяли на станціях у Станиславові, Тернополі, Стрию, Ходорові, Коломиї, Чорткові, Красному, Бродах, Підволочиську, Бережанах, Лавочному, Ворохті. Щоденне “харчове” для особового складу жандармів, як і військовиків, включало каву, 500 г хліба і прикорм для коней (3 кг вівса, 1 кг соломи). Автомобілями користувалися лише перші особи держави.

За умов кількарічної воєнної розрухи уряд і президент особливу увагу фокусували на реорганізації господарства та виведенню його з глибокої кризи. Уряд монополізував продаж зерна, хлібопекарських виробів, картоплі, великої і малої рогатої худоби, свиней, шкіри, цукру, сірників, цигарок, спирту, поташу. 4 квітня 1919 р. запроваджено в обіг спільну з УНР валюту – гривню (дорівнювала австрійській короні) і карбованець (дорівнював двом коронам), а через декілька днів регламентовано розподіл м’яса, заборонено випікання хліба без установленого мінімуму (25%) сурогату, обмежено його продаж у промислових їдальнях (25 г). Однак Українська влада так і не зуміла взяти під контроль нафтовидобуток (більшість розробок належала іноземному капіталові), хоча й заборонила приватним особам вивіз нафти за кордон.

Після тривалих дискусій 14 квітня 1919 р. було ухвалено земельний закон, який визначив основи аграрної реформи, зокрема ліквідацію великого землеволодіння (політичного, державного, монастирського). Вивласнені землі становили земельний фонд ЗОУНР, яким під наглядом уряду мали розпоряджатися обласна, повітові та громадські комісії. Після закінчення війни передбачалося поділити ріллю між безземельними і малоземельними, у першу чергу – старшинами і стрільцями Галицької армії, інвалідами, вдовами та сиротами, батьки яких полягли на фронті (від 30 до 100 моргів, час і спосіб наділення землею ще дискутувалися), а також для творення “взірцевих господарств, рільних шкіл, інших промислових, просвітніх, добродійних і загальнонародних завдань”. При цьому заборонялося самовільне захоплення і поділ цих земель; порушення каралося шестимісячним арештом або штрафом до 10 тис. корон. Майбутній сейм мав визначити висоту ціни продажу землі (під достроковий кредит і малий процент). Ліси переходили під контроль Держсекретаріату земельних справ.

Національним меншинам гарантовано свободу усного і писемного спілкування з державними і громадськими структурами рідною мовою. Закон про скликання сейму від 15 квітня 1919 р. передбачав загальні, таємні і прямі вибори за національними куріями осіб, не молодших ніж 20 років, зокрема вибори 160 депутатів від українського, 33 – від польського, 27 – від єврейського і 6 – від німецького населення краю, разом 226 обранців. Право висувати кандидатів у депутати надавали партіям і групам виборців за спеціальними виборчими списками (від 200 осіб). Члени виборчих комісій склали письмові присяги. Заплановані на травень 1919 парламентські вибори не відбулися через наступ польського війська.

Громадянство ЗУНР надавали особам із постійним місцем проживання (хоча б п'ять років); службу в державних установах і організаціях дозволяли лише після громадянської присяги.

Українська влада прагнула реформувати систему народної освіти. Згідно з законом про основи шкільництва від 13 лютого 1919 р., публічні школи оголошено державними, а вчителів – державними службовцями; за рішенням освітніх органів було дозволено засновувати приватні школи. Українська мова стала основною в усіх державних школах; за національними меншинами – поляками та євреями, визнавали “право на школу в рідній мові”. Спеціальним законом націоналізовано українські приватні гімназії в Долині, Городенці, Копичинцях, Рогатині, Чорткові та Яворові, а також учительські жіночі семінарії у Львові, Коломиї й Тернополі.

Українська Національна Рада на сесії в Станиславові 3 січня 1919 р. урочисто проголосила намір об'єднати ЗУНР з УНР “в одну одноцілу суверенну Народну республіку”. Актом злуки 22 січня 1919 р. на Софіївському майдані в Києві ці плани було реалізовано. До складу Директорії УНР обрано Є. Петрушевича, ЗУНР стала Західною областю Української Народної Республіки (ЗОУНР). Реалізуючи спільні домовленості, уряд УНР виділив для відбудови прикарпатської економіки 500 млн гривень. Крім того, київський уряд асигнував низку цільових проектів – на відродження товариства “Сільський господар” (2 млн гривень), розвиток українського шкільництва і Національного музею у

Львові (1 млн гривень), відбудову галицьких залізниць, допомогу галичанам-біженцям, сім'ям загиблих стрільців. До Галицької армії було скеровано наддніпрянські підрозділи, групу досвідчених командирів (Олександр Греков, Михайло Омелянович-Павленко, Джамбулат Канаков, Володимир Генбачів, Євген Мишківський), боєприпаси, сотні кулеметів, десятки гармат і літаків, бронепотяги. У березні 1919 р. на допомогу галичанам надійшло 730 вагонів цукру, 213 – борошна, 223 – збіжжя, 127 вагонів інших харчів. Повсюди – у Києві, Одесі, на Херсонщині, створювалися громадські “фонди”, “загони” і “корпуси” допомоги Галичині, які збирали пожертви, мобілізували добровольців на захист ЗУНР–ЗОУНР.

Упродовж грудня 1918 р. – січня 1919 р. здійснено реорганізацію Галицької армії, її очолив генерал М. Омелянович-Павленко. Чисельність армії сягнула близько 100 тис. стрільців і старшин. Щоб поліпшити переговорні позиції української делегації на Паризькій мирній конференції, де, зокрема, йшлося й про належність Галичини, командування української армії двічі (27 грудня 1918 р. – 2 січня 1919 р. та 11–12 січня 1919 р.) організувало штурм Львова, але неуспішно. 14–25 лютого 1919 р. та 7–19 березня 1919 р. проведено Вовчухівську операцію, під час якої українцям на деякий час вдалося перервати залізничний зв'язок між Львовом та Перемишлем.

Дипломатична делегація ЗУНР, яка в січні 1919 р. прибула на Паризьку мирну конференцію, деякий час входила до спільного представництва з УНР. Істотних успіхів у Парижі галицькі дипломати не досягли, оскільки більшість країн-учасниць конференції вважали Польщу надійнішим партнером у боротьбі проти більшовицької Росії та набагато потужнішою силою, що зможе протидіяти післявоєнній Німеччині, ніж ЗУНР. Тільки одного разу, 21 травня 1919 р., представників ЗОУНР В. Панейка, М. Лозинського і Д. Вітовського запросили на засідання конференції, щоб почути їхню думку щодо українсько-польської війни. Місія УНР–ЗУНР мала лише неофіційні зустрічі та кулуарні розмови з делегатами конференції. Франція категорично відмовила в допомозі. Не справилися сподівання й на Велику Британію та США, політика яких була загалом лояльною до України.

Керівники США, Франції та Великої Британії (Вудро Вільсон, Жорж Клемансо і Девід Ллойд Джордж) 19 березня 1919 р. зажадали від української та польської сторін припинити бойові дії й розпочати перемовини. Після деякого вагання уряд ЗУНР погодився припинити бойові дії. Водночас Є. Петрушевич залишив без уваги пропозицію уряду Української Соціалістичної Радянської Республіки про спільні дії проти Польщі. Тим часом із Франції до Польщі прибула 80-тисячна польська армія під командуванням Юзефа Галлера. 14–15 травня 1919 р. польські сили почали велику наступальну операцію, внаслідок чого частини УГА відступили з околиць Львова на південь Тернопільщини, до Дністра. 8–28 червня 1919 р. Галицька армія здійснила Чортківську офензиву, під час якої звільнено Чортків, Тернопіль, Золочів. Українські сили дійшли до лінії сіл Букачівці–Ожидів, неподалік Львова. Для оптимізації механізмів ухвалення рішень в екстремальних умовах війни уряд передав надзвичайні повноваження Є. Петрушевичу, якого оголошено диктатором ЗУНР.

Підтягнувши резерви, в липні 1919 р. польські війська знову перейшли в наступ. Українські частини змушені були відступити на схід. 15–17 липня 1919 р. галицькі бригади переправились за річку Збруч, на підконтрольну Директорії УНР територію. 31 серпня 1919 р. об'єднане українське військо звільнило від Червоної армії Київ. Згодом УГА брала участь у боях проти російської Добровольчої армії в районі міст Немирів–Брацлав на Поділлі. Наприкінці жовтня 1919 р. у середовищі галицького стрілецтва почалася епідемія тифу. З огляду на трагічний стан українських підрозділів, новий командувач Галицької армії Мирон Тарнавський, усупереч наказам голови Директорії, Головного отамана Симона Петлюри, 6 листопада 1919 р. на власну відповідальність підписав договір, згідно з яким УГА приєднувалася до військ Антона Денікіна й відходила в район Одеси–Балти на лікування. 16 листопада 1919 р. Є. Петрушевич покинув захоплений поляками Кам'янець, і через Румунію виїхав до Відня, а Головний отаман УНР С. Петлюра – подався до Польщі.

Наміри денікінського командування використати галицьких стрільців на фронті виявилися марними. У лютому 1920 р., з ініціативи стрілецьких ревкомів, три галицькі бригади влилися до

12-ї і 14-ї радянських армій, на їхній базі було створено 20-тисячну Червону українську галицьку армію (ЧУГА), яку очолив Василь Порайко, згодом заступник голови Раднаркому Української РСР. У лютому 1920 р. підрозділи ЧУГА вели бої проти денікінців і польських військ. 23 квітня 1920 р. дві стрілецькі бригади знову перейшли на бік петлюрівської армії, яка тоді була союзником поляків, але невдовзі були інтерновані польською владою. Сотні галичан, які залишилися в Червоній армії, відправлено в тюрми Харкова та Одеси, Кожухівський концтабір під Москвою, табір на Соловецьких островах у Білому морі (Росія).

З огляду на виникнення нової воєнно-політичної ситуації в Центрально-Східній Європі, насамперед через небезпеку поширення комуністичних режимів, західні держави схилилися до розв'язання українсько-польської суперечки за Галичину на користь Польщі. 25 червня 1919 р. Найвища рада Антанти санкціонувала право Варшави на “тимчасову військову окупацію” Східної Галичини. Підготовлений Найвищою радою 8 грудня 1919 р. проект статусу Східної Галичини, котрий передбачав лише 25-річний мандат на адміністрування Польщі у краю, опротестувала польська делегація, і він не набув чинності (поляки вимагали права на довічне володіння Галичиною). Намагаючись перешкодити інкорпорації українських земель до складу Речі Посполитої, керівництво ЗУНР домагалось від країн Антанти розв'язання східногалицької проблеми на засадах права націй на державне самовизначення. 23 лютого 1921 р. паризька сесія Ради Ліги Націй підтвердила тимчасовий характер польської військової окупації Східної Галичини. Навесні 1922 р. долю західних земель України обговорювали на Генуезькій конференції. 14 березня 1923 р. Рада представників держав Антанти визнала Східну Галичину частиною Польської держави. Натомість польський уряд обіцяв забезпечити національним меншинам можливості національно-культурного розвитку і надати Східній Галичині автономію, але не виконав цієї обіцянки. Оголосивши заяву з протестом 15 березня 1923 р., екзильний уряд ЗУНР у Відні у травні самоліквідувався.

Микола Литвин